

ก 2623

เดลินิวส์

ฉบับที่ 17,321 วันอาทิตย์ที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2540 ราคา 7 บาท DAILY NEWS

พุทธรักษาภินได้

อรรถณ วงษ์วานิช

ห้องสมุดการ วิจัยเกษตรสำหรับวิทย์

พุทธรักษา เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่นิยมปลูกทั่วไป เพราะปลูกง่าย ดอกมีหลายสี สวยงาม บางท่านอาจใช้ปลูกประดับสวนเพื่อความสวยงาม บางท่านอาจปลูกไว้เพราะชื่อของดอกไม้นี้เป็นสิริมงคล พุทธรักษา มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้และหมู่เกาะอินเดียตะวันตก เป็นไม้ดอกที่มีอายุยืน ลำต้นอยู่ใต้ดิน มีลักษณะเป็นเหง้า มีกาบใบห่อเป็นต้นขึ้นเหนือดินคล้ายเหง้ากล้วย ไม่มีการแตกกิ่งก้านสาขา ดอกใหญ่ กลีบบาง เมื่อออกดอกแล้วต้นจะเหี่ยวทั้งใบและตายไปพร้อมกัน แต่ก็จะมีต้นใหม่เกิดจากเหง้าขึ้นมาแทนอยู่เรื่อย ดอกจะออกบริเวณส่วนยอดของลำต้น

พุทธรักษาถิ่นได้สามารถใช้เป็นอาหารของคนและสัตว์ได้
 แป้งที่สกัดได้มีความบริสุทธิ์สูง สีเหลืองแวววาว เม็ดแป้ง
 ใหญ่ละลายและย่อยง่าย สามารถนำไปใช้เลี้ยงทารกหรือ
 คนไข้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร นอกจากนี้
 ยังใช้เป็นแป้งทำขนมเปียะจีน เส้นหมี่จีนอย่างดี ส่วน
 กากที่เหลือจากการสกัดแป้ง สามารถอัดแห้งใช้เลี้ยงสัตว์
 ทำปุ๋ยหมัก หรือนำไปเพาะเห็ดได้ ส่วนเหง้า ต้น และใบ
 ที่อยู่เหนือดินยังสามารถใช้เป็นอาหารหยาบเลี้ยงสัตว์ได้
 ด้วย นอกจากนี้ยังเป็นพืชที่ปรับตัวได้ในสภาพแวดล้อม
 ทั่วไป มีโรค และแมลงรบกวนน้อย

รศ.ดร.สุพจน์ เพ็ญพูนพงศ์ จากภาควิชาพืช
 ไร่ นา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และคณะ
 ได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธรักษาถิ่นได้ โดยเริ่ม
 ทดสอบพันธุ์พุทธรักษาถิ่นได้ที่ปลูกอยู่ในประเทศไทย 3
 พันธุ์ คือ พันธุ์ไทยเขียว พันธุ์ไทยม่วง และพันธุ์ญี่ปุ่น
 เขียว ที่ศูนย์วิจัยข้าวโพดและข้าวฟ่างแห่งชาติ อ.ปาก
 ช่อง จ.นครราชสีมา ซึ่งดินมีสภาพเป็นดินเหนียว PH
 6.8 และพบว่า

พันธุ์ไทยเขียวมีใบสีเขียวอ่อน ส่วนต้น
 และกาบใบเขียว ดอกสีส้ม มีช่อดอก 3-4 ชูด เปลือก
 และเนื้อเหง้าสีเหลืองนวล เมื่อต้มสุกรสหวานกรอบ
 เนื้อนุ่ม

พันธุ์ไทยม่วงมีใบ คั้น และกาบใบสีบรอนซ์
 (bronze) ขอบใบม่วง ดอกสีแดง มีช่อดอก 3-5 ชูด
 เปลือกเหง้าสีม่วง เนื้อเหง้ามีสีเหลืองประกอบด้วยเม็ด

มนุษย์ใช้ประโยชน์จากพุทธรักษาถิ่นได้ตั้ง
 แต่ประมาณ 2,500 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งนับว่าก่อน
 พืชอาหารแป้งชนิดอื่น ๆ ได้แก่ ข้าวโพดและมันสำปะ
 หลัง การใช้ประโยชน์จากพุทธรักษาถิ่นได้ในท้องถิ่น
 ต่าง ๆ จะแตกต่างกัน แถบละตินอเมริกา แอฟริกาและ
 เอเชีย บริโภคเหง้าได้ดินโดยผ่านการต้มย่าง หรือเผา
 ต้มอ่อนรับประทานเป็นผักสด ส่วนในรัฐฮาวายปลูกพืช
 ใช้เหง้าที่ต้มสุกและใช้ต้มเป็นอาหารสัตว์ ขณะที่แหล่ง
 ผลิตเพื่อการค้า ได้แก่ รัฐควีนแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย
 เกาะชวา และได้หั่นสกัดแป้งจากเหง้า โดยทำ
 เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก กล่าวได้ว่าแทบทุกส่วนของ

พุทธรักษา แบ่งตามลักษณะดอกได้เป็น 2
 ประเภท คือ พวกที่มีลักษณะดอกแบบกล้วยไม้และ
 พวกที่มีลักษณะดอกแบบช่อกลิ้นฝรั่ง ซึ่งเป็นที่นิยม
 ปลูกเพราะมีดอกใหญ่ สีสวย คั้นเคี้ยว พันธุ์ที่นิยมปลูก
 กันในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ลูกผสม สำหรับการ
 ขยายพันธุ์พุทธรักษาทำได้ 2 วิธี คือ ใช้เมล็ด ซึ่งได้ผล
 ช้าเพราะเมล็ดงอกช้า อีกวิธีคือ การแยกหน่อ และนอก
 จากจะปลูกพุทธรักษาเป็นไม้ประดับเพื่อความสวยงาม
 แล้ว พุทธรักษาบางชนิดยังใช้หัวทำแป้งเป็นอาหารได้
 ส่วนเมล็ดซึ่งมีลักษณะกลม สีดำและแข็ง ในอินเดีย
 ตะวันตกนิยมใช้เป็นกระสุนล่าสัตว์และใช้เป็นประจำ
 ประดับกาย ในประเทศไทยพันธุ์พุทธรักษาที่ปลูกอาจ
 แยกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ พันธุ์ใบสีเขียว ส่วนใหญ่
 จะปลูกทางภาคใต้และพันธุ์ใบสีม่วง ซึ่งปลูกในภาค
 อื่น ๆ ของประเทศ

เมื่อพูดถึง พุทธรักษาถิ่นได้ คงไม่ค่อยมีใคร
 รู้จัก แต่ถ้าพูดถึง หัวสาธุ หลายคนคงพอจะนึกออกว่ามี
 รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร พุทธรักษาถิ่นได้ (edible
 canna)หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าสาธุ นั้น เป็นพืชชนิด
 เดียวในตระกูลพุทธรักษาที่เหง้าขยายใหญ่ เพื่อสะสม
 อาหารจำพวกแป้ง ซึ่งเมื่อทำให้สุกจะนำมารับประทาน
 ได้ และแม้จะไม่เป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย แต่
 ก็ได้มีการเพาะปลูกกันมานานแล้ว เพื่อใช้ส่วนหัวได้ดิน
 มาต้มรับประทาน โดยมักปลูกเป็นสวนครัวข้างบ้าน
 พุทธรักษาถิ่นได้เป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในแถบ Andes
 ทวีปอเมริกาใต้แล้วกระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก
 โดยเฉพาะเขตร้อนของทวีปเอเชีย แอฟริกา ออสเตรเลีย
 และออสเตรเลียหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกและมลรัฐ
 ฮาวาย ไม่มีหลักฐานการนำเข้ามาปลูกในประเทศไทย
 แต่สันนิษฐานว่าชาวจีนเป็นผู้นำเข้ามาปลูกทางภาคใต้มา
 นานแล้ว และคุ้นเคยในชื่อ “สาธุจีน”

MF

แป้งสีเทา เมื่อตัดสุกมีรสหวานกรอบ เนื้อค่อนข้างเหนียว

พันธุ์ญี่ปุ่นเขียวมีใบและคันสีเขียว กาบใบแรกมีสีเขียวปนด้วยแถบสีแดงเรื่อ ดอกสีแดง มีช่อดอก 2-3 ช่อ เปลือกแห้งสีเหลืองอมเขียว เนื้อแห้งสีเหลืองประกอบด้วยเมล็ดแป้งสีเทา มีขนาดใหญ่และปริมาณมากกว่าพันธุ์ไทยม่วง เมื่อตัดสุกมีรสหวานกรอบ เนื้อเหนียว

พันธุ์ไทยเขียวและไทยม่วงมีอัตราในการงอกของเหง้าเร็วกว่าพันธุ์ญี่ปุ่น แต่เมื่อเพาะได้ 30 วัน ความงอกไม่ต่างกัน ผลผลิตต้นสดที่เก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 8 เดือนของทั้ง 3 พันธุ์ใกล้เคียงกัน เฉลี่ย 19 ต้นต่อเฮกตาร์ พันธุ์ญี่ปุ่นเขียวให้น้ำหนักเหง้าและเปอร์เซ็นต์แป้งสูง เหง้าที่เก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 8 เดือน จะมีปริมาณแป้งเฉลี่ย 50-60 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักแห้งของเหง้า แป้งหนัก 1 ต้น จะสกัดจากเหง้าสดประมาณ 10 ต้น ส่วนต้นเหนือดินที่ตัดเมื่ออายุ 150-240 วันหลังปลูกสามารถใช้เป็นอาหารหยาบเลี้ยงสัตว์ได้แต่จะมีคุณภาพด้านโภชนาการดีกว่าสัตว์ดีที่สุดใน

ตัดต้นที่อายุ 180 วันหลังปลูก

พุทธรักษาгинได้มีแนวโน้มที่จะเป็นพืชวันสั้น และการปลูกล่าจะทำให้ ออกดอกเร็ว มีอายุเก็บเกี่ยวเร็วขึ้น เมื่อพิจารณาจากการเจริญเติบโต น้ำหนักต้นสดเหนือดินและน้ำหนักเหง้าที่ผลิตได้ พบว่าฤดูปลูกที่เหมาะสมสำหรับพุทธรักษาгинได้คือ เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เพราะจะมีช่วงเวลาสำหรับพุทธรักษาгинได้ที่จะเจริญเติบโต และพัฒนาส่วนของต้นที่อยู่เหนือดินได้นานพอในช่วงฤดูฝนก่อนที่จะกระทบแล้ง ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสมต่อการสะสมน้ำหนักแห้งในส่วนของเหง้าพอดี

ระยะปลูกที่เหมาะสมสำหรับพุทธรักษาгинได้ คือ ระยะ 100x75 เซนติเมตร 1 ต้นต่อหลุม แต่ระยะปลูก 100x100 เซนติเมตร 1 ต้นต่อหลุม ก็ให้ผลผลิตที่ใกล้เคียงกัน การใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ในอัตรา 75 กิโลกรัมต่อไร่ จะได้ผลผลิตต้นสดและเหง้าสด 34.0 และ 68.1 ต้นต่อเฮกตาร์ เมื่อเก็บเกี่ยวที่อายุ 8 เดือน

ส่วนที่ใช้ขยายพันธุ์ คือ ส่วนเหง้าใต้ดิน ซึ่งอาจเก็บส่วนขยายพันธุ์ในแปลงปลูกโดยปล่อยให้ชอนดิน เมื่อจะปลูกก็เตรียมเพาะต้นกล้าโดยขุดเหง้าจากดินมาทำการเพาะ หากปลูกฤดูที่สองหลังเก็บเกี่ยวฤดูแรกเสร็จไม่นานก็ไม่มีปัญหาด้านวัชคุปลูก แต่หากช่วงดังกล่าวห่างกันมากการปลูกจะมีปัญหาเกี่ยวกับการหาวัสดุปลูก การเก็บรักษาเหง้าเพื่อนำไปใช้เป็นวัสดุปลูกจึงเป็นสิ่งจำเป็น วิธีที่ปฏิบัติง่ายและมีประสิทธิภาพดี คือ เก็บเหง้าพุทธรักษาгинได้จุ่มสารกันเชื้อโรคพืช แล้วฝังลงในที่ร่มประมาณ 1-3 วัน ให้ระดับความชื้นของเหง้าอยู่ระหว่าง 65-70 เปอร์เซ็นต์ เก็บในถุงพลาสติกสีดำปิดสนิทวางไว้ในที่ร่ม สามารถเก็บได้นาน 2 เดือน โดยความงอกยังสูงถึงร้อยละ 80

จะเห็นว่าแทบทุกส่วนของพุทธรักษาгинได้สามารถใช้ประโยชน์ได้ และไม่ค่อยมีปัญหาจากโรคและแมลง ดังนั้นพุทธรักษาгинได้จึงน่าจะเป็นพืชที่มีศักยภาพที่อาจกลายเป็นพืชเศรษฐกิจได้ในอนาคต.